

**NARODOWY PROGRAM KULTURY
„ZNAKI CZASU”
NA LATA 2004-2013**

Warszawa 2004

Spis treści

SPIS TABLIC	2
SPIS RYSUNKÓW.....	2
WSTĘP.....	3
1. REGULACJE PRAWNE SEKTORA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ.....	5
2. ANALIZA SFERY KULTURY WSPÓŁCZESNEJ I JEJ UPOWSZECHNIANIA	8
2.1. MUZEA.....	8
2.2. GALERIE.....	10
2.3. OCENA POTRZEB SAMORZĄDÓW TERYTORIALNYCH.....	11
3. ROZWIĄZANIA STOSOWANE W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ W OBSZARZE KULTURY WSPÓŁCZESNEJ.....	12
3.1. TENDENCJE OGÓLNE	12
3.2. PRZYKŁADY SZCZEGÓLOWYCH ROZWIĄZAŃ W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ.....	13
3.3. PODSUMOWANIE	16
4. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA I GŁÓWNE CELE NARODOWEGO PROGRAMU KULTURY „ZNAKI CZASU” NA LATA 2004–2013	19
PRIORYTETY, DZIAŁANIA I PODPROGRAMY NARODOWEGO PROGRAMU KULTURY „ZNAKI CZASU”	20
PRIORYTET 1. ROZWÓJ PUBLICZNYCH ZBIORÓW ORAZ ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI DZIEŁ SZTUKI WSPÓŁCZESNEJ W REGIONACH.....	21

Spis tablic

TABLICA 1. NARODOWY PROGRAM KULTURY „ZNAKI CZASU”	24
---	----

Spis rysunków

RYSUNEK 1. GALERIE W LATACH 1999-2002 WEDŁUG WOJEWÓDZTW	9
RYSUNEK 2. GALERIE W ROKU 2002 WEDŁUG WOJEWÓDZTW	10

Wstęp

Narodowy Program Kultury „Znaki czasu” jest dokumentem służącym określeniu podstaw wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 w sferze wspierania twórczości artystycznej, gromadzenia i katalogowania oraz upowszechniania sztuki współczesnej.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 wyznacza nową misję oraz formułuje zadania Ministerstwa Kultury w zakresie współpracy z samorządami terytorialnymi, a także cele i formy wykorzystania środków z funduszy strukturalnych w dziedzinie kultury. Przy czym kultura traktowana jest tu jako sektor gospodarczy, a nie jak dotychczas – beneficjent środków publicznych.

Przyjęte w strategii obszary funkcjonalne, wyznaczone w polityce kulturalnej państwa, po kompleksowej analizie ich zaplecza materialnego, niematerialnego oraz otoczenia, stanowiły

- podstawę do sformułowania pięciu Narodowych Programów Kultury: pt.
- **„Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”,**
 - **„Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki”,**
 - **„Rozwój Instytucji Artystycznych”,**
 - **„Znaki Czasu”,**
 - **„Wspierania Debiutów i Rozwoju Szkół Artystycznych „Maestria”.**

Narodowy Program Kultury „Znaki czasu” ma na celu umożliwienie tworzenia rozwoju regionalnych instytucji o charakterze obywatelskim (stowarzyszenia, fundacje), odpowiedzialnych za zakup, ewidencjonowanie i upowszechnianie dzieł sztuki współczesnej. Działania te będą realizowane przy współpracy z samorządami

Ponadto zadaniem programu jest stworzenie w Polsce sieci muzeów nowoczesności i interdyscyplinarnych centrów nowoczesności, które będą gromadzić, przechowywać i udostępniać dzieła kultury naszych czasów.

Głównymi założeniami programu jest zaangażowanie różnych grup społecznych w działania na rzecz sztuki współczesnej oraz zwiększenie jej znaczenia w dziedzinie edukacji. Ich osiągnięciu sprzyjać będzie uatrakcyjnianie tzw. zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, a także adaptacja przemysłowych, często zabytkowych, obiektów na instytucje upowszechniania kultury współczesnej.

Program zawiera wstępną charakterystykę kosztów oraz mechanizmy zarządzania i monitoringu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 w zakresie sztuki współczesnej.

Ze względu na długi okres programowania, a także na brak danych, co do przyszłego Narodowego Planu Rozwoju dla Polski na lata 2007–2013 i alokacji pomocy strukturalnej dla Polski z budżetu Unii Europejskiej w tym okresie, Narodowy Program Kultury „Znaki Czasu” ma określony plan działania na lata 2004–2006. W programie nie sprecyzowano szczegółowo procedury wdrażania ani mechanizmów monitoringu i kontroli ex post. Te elementy programu ujęte zostaną w Uzupełnieniu programu „Znaki Czasu”, który zostanie przygotowany do końca 2005 r. Plan finansowy strategii na lata 2007–2013 określony zostanie w Uzupełnieniu do strategii, które przygotowane zostanie przez Ministerstwo Kultury niezwłocznie po zatwierdzeniu budżetu Unii Europejskiej na lata 2007–2013 oraz po uzyskaniu informacji o planowanych alokacjach na programy

operacyjne, najpóźniej do końca 2005 r. Ministerstwo Kultury bierze czynny udział w określaniu założeń i udziału kultury w NPR na lata 2007–2013.

Cele programu i sposoby ich osiągnięcia zostały sformułowane w oparciu o analizę cech społeczno-gospodarczych województw w Polsce, w kontekście polityki spójności społeczno-ekonomicznej całej Wspólnoty Europejskiej. Proponowane w ramach programu kierunki działań wynikają ze wstępnej oceny efektywności interwencji o charakterze regionalnym, podejmowanej w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty dla Polski (PPW) oraz Narodowego Planu Rozwoju. na lata 2004–2006, dokumentu strategicznego przyjętego przez Radę Ministrów w 2003r., a także kontraktów wojewódzkich realizowanych od 2001 r. na podstawie ustawy o zasadach wspierania rozwoju regionalnego¹.

Program został przygotowany na zlecenie Ministerstwa Kultury przez zespół naukowców Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Zarządu Głównego Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa, Akademii Ekonomicznej w Katowicach oraz Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej w Krakowie, przy udziale ekspertów – pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Program był konsultowany w większości stolic regionalnych ze środowiskami artystycznymi, samorządowymi oraz instytucjami pozarządowymi podczas publicznych prezentacji programu i inauguracji programu w poszczególnych miastach. Opis konsultacji znajduje się na stronie internetowej Narodowego Centrum Kultury– instytucji programującej. Główne założenia programu zostały także przedyskutowane podczas II Ogólnopolskiego Kongresu „Społeczne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju kultury” w Krakowie, w dniach 9–10.10.2003 r.

Proponowane cele, priorytety i działania obejmują terytorium całego kraju, jednakże wielkość środków finansowych przeznaczona na ich realizację jest zróżnicowana przestrzennie i zależy od sytuacji i struktury społeczno-gospodarczej województw oraz środków centralnych przeznaczonych na realizację Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013.

Narodowy Program Kultury „Znaki czasu” będzie koordynowany na poziomie krajowym przez Narodowe Centrum Kultury, a realizowany na szczeblu regionalnym przez instytucje o charakterze obywatelskim (stowarzyszenia, fundacje).

¹ Ustawa z dnia 12 maja 2004r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz.U. Nr 48, poz. 550, z późn. zm.)

1. Regulacje prawne sektora kultury współczesnej

Preambuła konstytucji uznaje piękno za wartość uniwersalną obok prawdy, sprawiedliwości i dobra, a kulturę i dziedzictwo narodu określa jako dobra, które należy przekazać przyszłym pokoleniom².

Dla rozwoju kultury ważne są również następujące, przyjęte w konstytucji, uregulowania:

1. **Zasada tworzenia przez państwo warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury³.** Państwo przyjmuje rolę czynnego uczestnika w tworzeniu i upowszechnianiu kultury, ze względu na jej wartość, **będącą źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.** Pełni tę rolę także w stosunku do Polaków zamieszkałych poza granicami Polski .
2. **Podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej stanowi społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych⁴.** Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny⁵.
3. **Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu⁶. Także każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji⁷.**
4. **Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.** Władze publiczne zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym. Stosunki między państwem a Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie⁸.
5. W Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski. Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych⁹. **Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury¹⁰.** Warto zwrócić uwagę na wpisana w konstytucji rolę języka (a właściwie języków), który jest podstawowym nośnikiem tożsamości kulturowej.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483)

³ Art. 6.

⁴ Art. 20

⁵ Art. 22.

⁶ Art. 14.

⁷ Art. 54.

⁸ Art. 25.

⁹ Art. 27.

¹⁰ Art. 35.

6. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej¹¹.
7. **Każdy ma prawo do nauki. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia.** W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów¹².
8. **Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury**¹³.

Pewne odniesienia do współczesnej twórczości artystycznej, znajdowały się w ustawie z dnia 15 lutego 1962r. o ochronie dóbr kultury¹⁴. Stanowiła ona, że organy rządowe i samorządowe są zobowiązane do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury. Dobrem kultury w rozumieniu ustawy jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub **współczesny**, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub **artystyczną**. Obowiązkiem właścicieli i użytkowników jest utrzymanie należących do nich dóbr kultury we właściwym stanie. Ochrona dóbr kultury polega na zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, zaginięciem lub wywozem za granicę. Obejmuje także zapewnienie im warunków trwałego zachowania, opracowanie dokumentacji naukowej, ewidencji i rejestracji oraz ich konserwację, restaurację lub odbudowę w oparciu o zasady naukowe.

Ustawa o ochronie dóbr kultury została uchylona przez ustawę z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 i Dz.U. z 2004r. Nr 96, poz. 959).

Zabytkiem w rozumieniu nowej ustawy jest nieruchomości lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość, historyczną, **artystyczną** lub naukową.

Naczelny nadzór nad ochroną zabytków należy do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

W świetle definicji, zawartej w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁵, dobrami kultury współczesnej są niebędące zabytkami dobra kultury, tj. pomniki, miejsca pamięci, budynki oraz ich wnętrza i detale, zespoły budynków założenia urbanistyczne i krajobrazowe będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna i historyczna.

¹¹ Art. 31.

¹² Art. 70.

¹³ Art. 73.

¹⁴ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U nr 98 z 1999 r. poz. 1150, z późn. zm.)

¹⁵ Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 i z 2004r. Nr 6 poz. 41)

Poza ogólnymi zapisami konstytucji, ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niektórymi przepisami ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁶ oraz ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, nie ma szczegółowych przepisów prawnych dotyczących sektora kultury współczesnej. Brak takich regulacji, które nadawałoby szczególną wagę dziedzinom kulturotwórczym, budującym przyszły zasób dziedzictwa kulturowego, wyznacza Narodowemu Programowi Kultury „Znaki czasu” rolę jedyne strategicznego programu funkcjonalnego w tej ważnej dziedzinie.

¹⁶ Ustawa z dnia 4 lutego 1994r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2000r. Nr 80, poz. 904,z późn zm.)

2. Analiza sfery kultury współczesnej i jej upowszechniania

Dzieła sztuki współczesnej w Polsce gromadzone są przez muzea oraz galerie. System pozyskiwania dzieł, ich dokumentacji i udostępniania nie jest jednak spójny. Rzadko można też mówić o tworzeniu reprezentatywnych kolekcji i wyczerpującej dokumentacji dzieł. Stosunkowo **największa liczba dzieł współczesnych znajduje się w depozytach muzeów.**

Sektor galerii prywatnych jest nierozpoznany – ani przez środowiska artystyczne, ani przez badaczy i statystyków. GUS nie wykazuje bowiem znacznej większości prywatnych galerii – istnieją także problemy, co do definicji galerii dla potrzeb statystyki i odróżnienia ich od sklepów z dziełami sztuki.

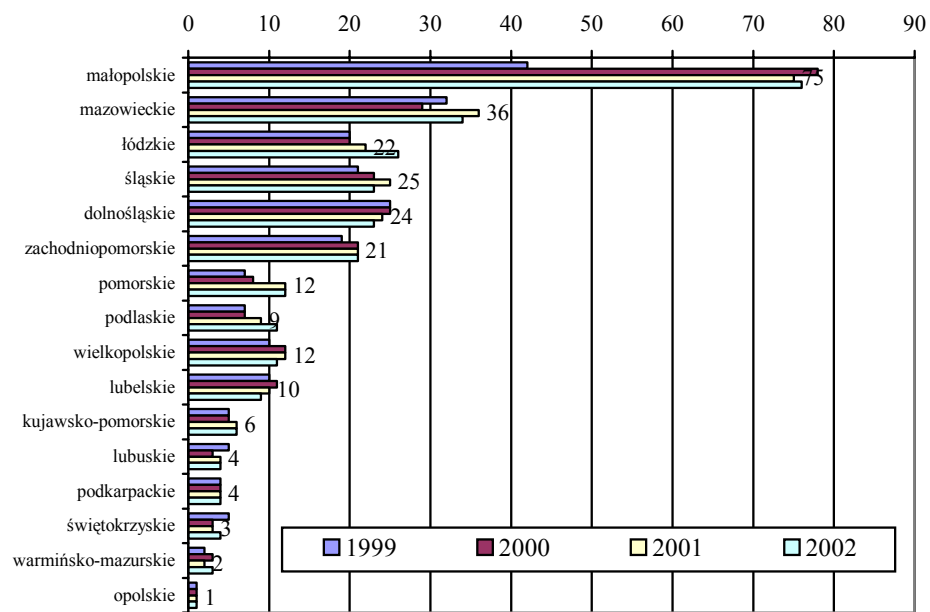
Duże znaczenie dla promocji sztuki współczesnej ma działalność Zachęty Narodowej Galeria Sztuki, W Warszawie, Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski w Warszawie, Stowarzyszenia Międzynarodowe Triennale Grafiki w Krakowie, Centrum Sztuki Współczesnej Łaźnia w Gdańsku i innych instytucji wystawienniczych. Warto tu szczególnie podkreślić rolę publikacji wydawanych przez te placówki (katalogi i albumy) dla zwiększania społecznego obiegu sztuki. Jednak mimo organizowanych w wielu (choć nie we wszystkich) regionach cyklicznych imprez artystycznych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym, nadal nie dość zaspokojona jest potrzeba obcowania ze sztuką współczesną oraz wychowywania odbiorców kultury w kraju.

W Polsce nie występują instytucje określane jako „muzea nowoczesności”, które w sposób innowacyjny prezentują dorobek cywilizacyjny, w tym dorobek kultury. Muzea tego typu wymagają od widza aktywności podczas zwiedzania. Ważną ich funkcją jest wszechstronna edukacja widza, a także możliwość wyboru przez niego zakresu odbieranych informacji. **Cechą charakterystyczną jest także łączenie elementów rekreacji i rozrywki w procesie udostępniania zbiorów.** Jest to jedna z najbardziej lubianych przez widzów form upowszechniania kultury i edukacji, która jednocześnie skutecznie konkuruje z rozrywką.

2.1. Muzea

Muzea, prezentujące sztukę współczesną nie są wyodrębnione w polskiej statystyce. Funkcjonujący podział obejmuje: muzea regionalne, historyczne, techniki, biograficzne, etnograficzne, przyrodnicze, martyrologiczne i archeologiczne oraz artystyczne – wśród których są muzea sztuki współczesnej. Z punktu widzenia niniejszego programu należy zwrócić uwagę na muzea artystyczne oraz muzea techniki. Liczba tego typu muzeów rosła w latach 1999–2001 i wynosiła w roku 2001 odpowiednio 82 (muzea artystyczne) i 33 (muzea techniki). Najważniejsze funkcje w zakresie ekspozycji dzieł sztuki współczesnej pełnią muzea państwowe, posiadające znaczące kolekcje. Najwięcej muzeów i galerii znajduje się w województwie małopolskim.

Rysunek 1.
Galerie w latach 1999-2002 według województw

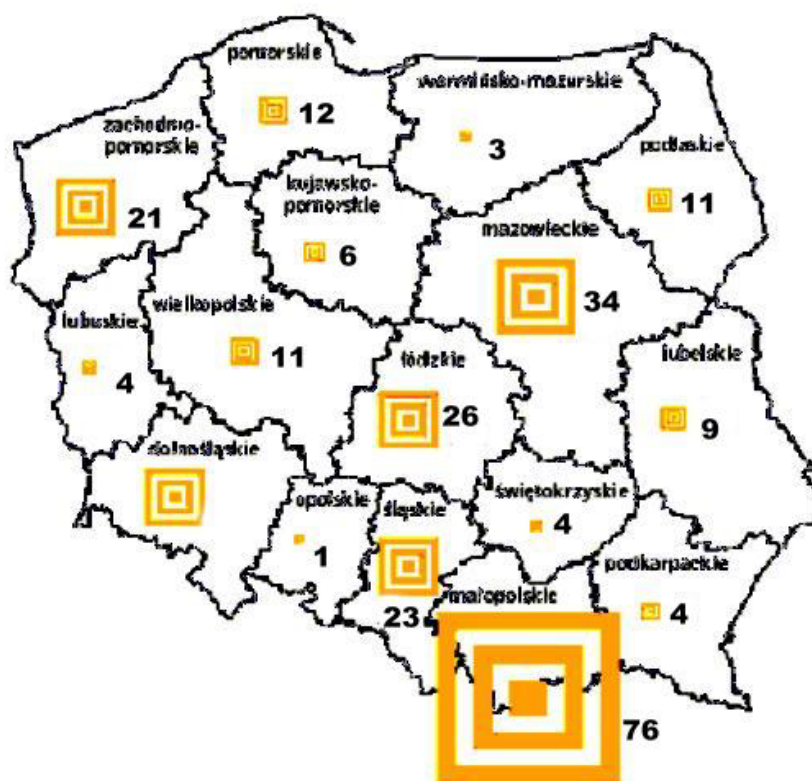
Źródło: Kultura w 1999 r., w 2000 r., w 2001 r., w 2002 r. Informacje i opracowania statystyczne. GUS, Warszawa 2000, 2001, 2002, 2003.

2.2. Galerie

Ofertę muzeów uzupełniają instytucje wystawiennicze prezentujące głównie dzieła sztuki współczesnej.

W roku 2002 zarejestrowano 268 galerii, tj. blisko o 24% więcej niż w roku 1999. **Spośród 268 zarejestrowanych w Polsce galerii aż 75 jest w województwie małopolskim**, co w skali kraju stanowi ponad 28% tych instytucji i daje liczbę **ponad dwukrotnie większą niż w województwie mazowieckim**. Stosunkowo dużo galerii mają także województwa łódzkie (26) oraz dolnośląskie i śląskie (po 23 galerie). **Zarejestrowane galerie przygotowały 3276 wystaw, które w roku 2002 zwiedziło 2685 tys. osób**. Działające galerie stanowią ogromny potencjał dla upowszechniania dzieł sztuki współczesnej w Polsce. Jednakże instytucje te są bardzo zróżnicowane pod względem poziomu merytorycznego ekspozycji i zbiorów, a także pod względem posiadanej infrastruktury.

Rysunek 2.
Galerie w roku 2002 według województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2002 r.

2.3. Ocena potrzeb samorządów terytorialnych

W zasadzie, żadna ze **strategii wojewódzkich nie wymienia kultury współczesnej jako dziedziny o zasadniczym znaczeniu dla rozwoju regionu**. Wskazuje to na niską świadomość wpływu dziedzin kulturotwórczych na wzrost potencjału regionów. Stanowi zarazem najlepszy dowód na konieczność wdrożenia Narodowego Programu Kultury w tym obszarze.

Aby uzyskać informacje na temat zaspokojenia potrzeb jednostek samorządu terytorialnego (jst) oraz wagi przypisywanej sztuce współczesnej w regionalnych strategiach, wśród dyrektorów wydziałów kultury urzędów marszałkowskich oraz miast wojewódzkich przeprowadzone zostały badania ankietowe. Mimo że wyniki badań nie dają całościowego obrazu, pozwalają na określenie ujawniających się tendencji oraz wyciągnięcie wniosków¹⁷.

W badaniu tym zadano pytanie marszałkom województw i prezydentom miast wojewódzkich: na co przeznaczyliby dodatkowe 30 mln zł, gdyby wpłynęło do ich budżetu z zewnątrz. Jedyne respondenci z województw małopolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego wyrazili wolę sfinansowania działalności Centrum Sztuki Współczesnej. Spośród ankietowanych miast wojewódzkich tylko Kraków i Wrocław zgłosiły chęć wydatkowania ewentualnych dodatkowych środków na stworzenie CSW. Odpowiedzi wskazują na bardzo małe zainteresowanie jst współczesną twórczością artystyczną.

Szczegółowe wyniki badania zaprezentowane zostały w analizie zawartej w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury.

Potrzeba rozwoju tego sektora jest postrzegana w regionach, jednak jego waga jest marginalizowana. Dowodzi to, iż upowszechnianie sztuki współczesnej powinno być przedmiotem polityki Ministerstwa Kultury na obszarze całego kraju.

¹⁷ Informacja o badaniach została zawarta w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013.

3. Rozwiązania stosowane w krajach Unii Europejskiej w obszarze kultury współczesnej

3.1. Tendencje ogólne

Polityka kulturalna w krajach Unii Europejskiej stopniowo ewoluuje od wyłącznej dbałości o dziedzictwo przeszłości ku kulturze współczesnej. Wyrazem tej tendencji w ostatnich dziesięcioleciach staje się **tworzenie różnego typu instytucji zajmujących się gromadzeniem, ewidencjonowaniem i udostępnianiem dzieł sztuki współczesnej oraz wprowadzeniem systemów bezpośredniego wsparcia dla twórczości i twórców działających w warunkach wolnego rynku**. Wsparcie państwa dla sztuki współczesnej realizowane jest przede wszystkim poprzez:

- przyznawanie instytucjom kultury działającym w obszarze sztuki współczesnej dotacji i grantów na realizację projektów;
- wspieranie artystów poprzez system grantów, stypendiów i nagród;
- zakupy dzieł sztuki współczesnej ze środków publicznych;
- organizowanie wystaw i konkursów;
- wprowadzanie rozwiązań stymulujących rozwój rynku sztuki;
- wspieranie obecności i prezentacji artystów i instytucji za granicą, np. na międzynarodowych targach sztuki.

Obok podstawowych instytucji związanych ze wspieraniem sztuki współczesnej tj. muzeów, galerii i centrów sztuki współczesnej, **przybywają nowe formy instytucji działających w tym obszarze kultury**. Istnieje wiele wyposażonych w odpowiednie kompetencje i środki publiczne specjalnych instytucji odpowiedzialnych za zakup dzieł sztuki współczesnej. Począwszy od austriackiego Wydziału Sztuk Plastycznych Kancelarii Federalnej i włoskiego Departamentu Współczesnej Architektury i Sztuki w Ministerstwie Dziedzictwa Kulturowego, poprzez angielskie, szwedzkie czy duńskie rady sztuki, na specjalnych komisjach (Finlandia) i funduszach (Francja) skończywszy. **Organy te powoływane są zazwyczaj z inicjatywy rządowej, a zakupione przy ich udziale dzieła sztuki są umieszczane w obiektach publicznych (np. urzędach, uniwersytetach etc.) lub wzbogacają krajowe kolekcje sztuki**. Oczywiście obok w/w instytucji funkcjonuje wiele fundacji prywatnych zajmujących się zlecaniem zamówień artystom i zakupami sztuki współczesnej.

Władze publiczne różnych szczebli realizują także liczne programy związane nie tylko z zakupami sztuki współczesnej, ale również z jej ewidencjonowaniem i udostępnianiem. Częstokroć programy te przekształcają się w autonomiczne instytucje, które w swoim działaniu wykorzystują środki publiczne.

Najnowszą i zdobywającą coraz więcej zwolenników tendencją jest **wykorzystywanie budownictwa postindustrialnego w celu gromadzenia i wystawiania sztuki współczesnej**.

Inicjatywa państwa w celu ożywienia współczesnego rynku sztuki może przyjmować również charakter pośredni. W niektórych krajach istnieją **szczegółowe regulacje stymulujące zakup dzieł sztuki współczesnej**. Dotyczą one np. obowiązku przeznaczania części wydatków na budowę, rozbudowę czy renowację budynków publicznych, na zakup

dzieł sztuki współczesnej przeznaczonych do dekoracji tychże miejsc. Osobom prywatnym przekazującym dzieła sztuki instytucji publicznej pozwalają albo na obniżenie podatku od spadku i darowizn bądź nawet uzyskania zwolnienia od jego uiszczenia.

3.2. Przykłady szczegółowych rozwiązań w krajach Unii Europejskiej

Jedną z ciekawszych inicjatyw jest projekt *Museums Quartier* zrealizowany w Austrii. Polegał on na zagospodarowaniu dawnych królewskich stajni w Wiedniu i stworzenie Dzielnicy Muzealnej. Plany takiego zagospodarowania pojawiły się już w latach osiemdziesiątych. *Museums Quartier* składa się z następujących instytucji kulturalnych: **Muzeum Sztuki Współczesnej Fundacji Ludwiga** (która stanowi jeden z najbogatszych zbiorów sztuki współczesnej w Europie); **Muzeum Leopolda** (powstałego z największych w Austrii zbiorów prywatnych sztuki austriackich XIX i XX wieku; **Kunsthalle Wien** (będące centrum wystawowym miasta Wiedeń i zajmujące się sztuką współczesną); dwóch sal festiwalowych; pracowni dla artystów; muzeum dziecięcego i wielu innych. Dzielnica Muzealna posiada powierzchnię wystawienniczą rzędu 60 tys. m², co stawia ją w szeregu 10 największych zespołów muzealnych na świecie.

Również w Austrii, w celu promocji sztuki współczesnej, w 1991 roku został wprowadzony *Model Kustoszy Sztuki*. Dwóch kuratorów wybieranych co 2 lata dostaje budżet w wysokości 2,2 mln euro każdy oraz całkowitą niezależność w opracowaniu i promocji projektów. Celem projektu jest wprowadzenie niebiurokratycznego, efektywnego i spontanicznego sposobu promocji projektów związanych ze sztuką współczesną. W ramach swojej działalności kuratorzy powołali m.in. forum do dyskusji nad sztuką i teorią sztuki, centrum dokumentacyjne z bazą danych austriackich artystów *on-line* oraz czasopismo dotyczące teorii sztuki.

Wiele instytucji kultury wspiera projekty związane ze współpracą międzynarodową artystów, zachęcając ich do mobilności. Duńska Fundacja Sztuki Współczesnej jest odpowiedzialna za wybór i udział duńskich artystów w Biennale w Wenecji i Sao Paulo, a także w innych ważnych międzynarodowych przedsięwzięciach. Wsparcie przyznawane jest głównie w formie grantów na podróże, katalogowanie, transport dzieł. Ponadto artyści, stowarzyszenia, muzea i galerie mogą się ubiegać o dotacje na projekty międzynarodowe, a także na podróże naukowe.

- Artist-in-Residence – oferuje artystom wyjazdy m.in. do Berlina, Los Angeles, Nowego Jorku,
- International Studio Program (ISP) – to możliwość wyjazdu do Nowego Jorku na okres od 6 do 12 miesięcy (artyści zapewnia się studio i zakwaterowanie).

Holenderska Fundacja na Rzecz Sztuk Pięknych, Wzornictwa i Architektury (Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, Fonds BKVB) w Amsterdamie zajmuje się wdrażaniem polityki dotyczącej artystów, architektów i projektantów. Przyznaje indywidualne granty (na rozpoczęcie pracy, stypendia na podróże, na prezentacje), organizuje przedsięwzięcia zachęcające do publicznej debaty na temat sztuki współczesnej, organizuje wystawy artystom, których wspiera, promuje twórczość artystów poza granicami kraju.

Szwedzka Narodowa Rada Sztuki (Statens Konstråd):

- dokonuje zakupów wartościowych dzieł sztuki współczesnej do rządowych i innych publicznych budynków np. rad regionalnych, uniwersytetów, sądów etc.; w 1998 roku zostało zakupione ok. 900 dzieł sztuki za roczny budżet w wysokości 4,2 mln euro;
- wspiera indywidualną twórczość artystyczną poprzez przyznawanie grantów;
- upowszechnia informacje dotyczące dzieł sztuki;
- promuje sztukę poprzez zwiększanie zasięgu wystaw i rozwój edukacji kulturalnej;
- przyznaje granty na wspólne projekty artystyczne warsztatów i galerii.

We Włoszech za promocję sztuki współczesnej i zakup dzieł żyjących artystów odpowiada Ministerstwo Dziedzictwa Kulturowego (przede wszystkim Departament Współczesnej Architektury i Sztuki Ministerstwa). Czyni to poprzez Narodową Galerię Sztuki Współczesnej, a także organizację wielu krajowych i międzynarodowych wydarzeń, tj., Biennale w Wenecji czy Quadriennale Nazionale d'Arte.

Promocja sztuki współczesnej we Włoszech polega na:

- organizacji wystaw i prezentacji w Narodowej Galerii Sztuki Współczesnej, w Narodowym Centrum Contemporary Limbs i innych instytucjach, za które odpowiada ministerstwo;
- wsparciu twórczości, szczególnie młodych poprzez przyznawanie „**Nagrody dla Młodej Sztuki Włoskiej**” oraz innych nagród, jak i organizację konkursów;
- współpracy z lokalnymi i regionalnymi urzędami odpowiadającymi za analogiczne inicjatywy o narodowym i międzynarodowym znaczeniu, tj.: „Tydzień Kultury” (Współczesne kierunki), Europejskie Dni Patrimony, Biennale Międzynarodowej Sztuki Współczesnej w Turynie (BIG);
- promocji sztuki współczesnej za granicą, współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych;
- działalności dydaktycznej, poprzez np. organizowanie wizyt z oprowadzaniem w miejscach, gdzie znajduje się sztuka współczesna;
- wspieraniu inicjatyw kulturalnych odbywających się podczas wielkich targów sztuki współczesnej.

Szwedzkie Narodowe Centrum Wystawiennicze (Riksställningar) – to publiczna instytucja, która organizuje wiele wystaw i współpracuje z muzeami, szkołami, stowarzyszeniami edukacyjnymi, centrami artystycznymi, komitetami lokalnych władz etc. Riksställningar otrzymał w 2002 r. granty od państwa w wysokości **4,3 mln euro**.

We Francji utworzono fundusze, które zasilane są głównie przez władze centralne:

- FNAC – fundusz na pozyskiwanie, rozpowszechnianie i konserwację sztuki współczesnej. Ma za zadanie odkrywać nowych artystów, kupować dzieła. Corocznie organizuje 1500-2000 wystaw w kraju i za granicą;
- FRAC – fundusz na zakup dzieł sztuki współczesnej;

Galerie często działają jako agencje artystów sztuki współczesnej. Mogą otrzymywać rządowe dotacje w postaci grantów na projekty w galeriach. W Austrii w rezultacie reformy dotyczącej subsydiowania galerii, 6 muzeów federalnych, regionalnych i gminnych otrzymało roczny dodatek finansowy (razem: 700 000 euro)

w celu nabycia dzieł sztuki do stałych galerii Austrii. Obecność artystów/galerii z Austrii na międzynarodowych festiwalach sztuki jest wspierana rocznie kwotą 200 000 euro.

W Finlandii na rzecz zakupu dzieł do Narodowej Kolekcji Sztuki działa specjalna komisja założona przez Ministerstwo Edukacji i Kultury i współzarządzana przez Radę Sztuki. Ma za zadanie pozyskiwać dzieła sztuki do kolekcji, na którą w 2002 r. składało się 8 000 dzieł. Organizuje konkursy, zleca prace artystom i zakupuje dzieła. W 2002 r. z budżetu przeznaczono na ten cel ponad 521 tys. euro. Środki rozdysponowywane rocznie przez Radę Sztuki i jej oddziały szacuje się na 14–15 mln euro rocznie. Dwa razy do roku przyznawane są dotacje dla organizacji i instytucji prowadzących działalność artystyczną.

Na podstawie Act on the Art Professors i State Artists Grants, fińska Rada Sztuki przyznaje: granty artystom (od półrocznych do 5-letnich); granty na projekty; nadzwyczajne wynagrodzenie dla artysty; granty na scenariusze; granty dla muzyków i kompozytorów. Elementem polityki socjalnej i długoterminowym grantem dla starszych artystów wciąż tworzących są *extraordinary artists pension* (nadzwyczajne zasiłki dla artystów) zapewniające środki na comiesięczny czynsz. Jest to system finansowany przez Ministerstwo Finansów i Edukacji i Kultury.

Obok przyznawania grantów władze centralne odpowiadają za liczne instytucje dające możliwość artystom zaprezentowania się aby ułatwić im wejście na rynek. Różnią się one od muzeów dotowanych przez władze tym, że nie posiadają własnych kolekcji. Na bieżąco wystawiają dzieła będące odzwierciedleniem trendów w międzynarodowej sztuce współczesnej. *De Appel* w Amsterdamie i *Witte de With* w Rotterdamie to przykłady „instytucji prezentacji” powszechnie nazywane „domami sztuki”.

Spośród przykładów **regulacji w prawie podatkowym** służących wspieraniu współczesnej twórczości na podkreślenie zasługują rozwiązania francuskie i holenderskie. We Francji przyjęto zasadę „**1% dla kultury**”, która obliżuje wszystkie podmioty zaangażowane w budowę, rozbudowę lub renowację obiektów publicznych do przeznaczania 1% wydatków na sztukę współczesną. Firmy kupujące dzieła sztuki współczesnej żyjących artystów mogą, przez okres 20 lat, odpisywać poniesione wydatki od podstawy opodatkowania.

W Holandii Ministerstwo Budownictwa, Planowania Przestrzennego i Środowiska wprowadziło program polegający na tym, iż **1,5% kosztu budowy budynków publicznych przeznaczają się na zlecenie lub zakup dzieł sztuki współczesnej** przeznaczonych do dekoracji tychże miejsc.

Także w Holandii instytucje pożytku publicznego mogą ubiegać się o pomniejszenie o 11% lub w niektórych przypadkach nawet o zwolnienie od podatku od darowizn i spadku. Zwolnienie od podatku dotyczy kwot poniżej corocznie ustanawianego limitu. W 1997 r. wynosił on 3599 euro dla darowizn i 7199 euro dla spadków. Pełne zwolnienie od podatku możliwe jest w przypadku muzeów i instytucji wspierających je, jeżeli kolekcja ma znaczenie narodowe lub jest istotna z punktu widzenia regionu i służy dobru powszechnemu.

Innym rozwiązaniem stosowanym w Holandii, a wzorowanym na rozwiązaniach francuskich i angielskich, jest możliwość płacenia podatku od spadku w postaci dzieła

sztuki. Zapobiega to sytuacji, w której obdarowaną instytucję stać na spłacenie podatku jedynie poprzez sprzedanie jakiegoś dzieła.

Przykładem tendencji **wykorzystywania środków z Loterii Narodowej** jest brytyjski Narodowy Fundusz na rzecz Nauki, Technologii i Sztuki (*The National Endowment for Science, Technology and the Arts – NESTA*). Założony przy wykorzystaniu ponad 28 mln euro, aby umożliwić utalentowanym jednostkom rozwijanie potencjału czy też przekształcić pomysły i idee w produkt bądź usługę. Wydatki z innego funduszu na zakup dzieł sztuki - Heritage Lottery Fund - dla muzeów, galerii i innych organizacji od czerwca 1995 r. do kwietnia 2000 r. wyniosły ponad 85,6 mln euro.

Warty odnotowania jest fakt znacznego wzrostu środków dla instytucji organizujących wystawy. W latach 2003–2004 Rada Sztuki w Wielkiej Brytanii zaplanowała dla poniższych instytucji następującą pulę środków:

- BALTIC (ok. 774 tys. euro; co oznacza potrojenie obecnych środków),
- Camden Arts Centre (ok. 153 tys. euro; wzrost o 23%),
- South London Gallery (ok. 353 tys. euro; czyli potrójny wzrost),
- Angel Row, Nottingham (ok. 141 tys. euro; wzrost o 75%)
- De La Warr in Bexhill-on-Sea (ok. 138 tys. euro; wzrost o 48%).

3.3. Podsumowanie

1. Wsparcie państwa dla sztuki współczesnej realizowane jest w krajach Unii Europejskiej przede wszystkim poprzez:
 - przyznawanie dotacji i grantów na projekty dla podstawowych instytucji związanych ze wspieraniem sztuki współczesnej, tj. muzea, galerie, centra sztuki;
 - przyznawanie grantów, dotacji na projekty i nagród artystom;
 - zakupy dzieł sztuki współczesnej;
 - organizowanie wystaw i konkursów;
 - wprowadzanie rozwiązań stymulujących rozwój rynku sztuki;
 - wspieranie obecności i prezentacji artystów i instytucji zagranicą, np. na międzynarodowych targach sztuki.
2. W Unii Europejskiej przybywa wiele **nowych instytucjonalnych form działania w obszarze kultury współczesnej**. Są to najróżniejsze specjalne podmioty (np. departamenty ministerstwa kultury, rady sztuki, specjalne komisje czy fundusze) odpowiedzialne za zakup dzieł sztuki współczesnej i wyposażone w odpowiednie kompetencje i środki publiczne. Organy te **powoływane są zazwyczaj z inicjatywy rządowej, a zakupione dzieła sztuki są umieszczane w obiektach publicznych (np. urzędach, uniwersytetach etc.) lub wzbogacają krajowe kolekcje sztuki**. Obok instytucji publicznych w krajach Unii Europejskiej **funkcjonuje wiele fundacji prywatnych zajmujących się zlecaniem zamówień artystom i zakupami sztuki współczesnej**.
3. Charakterystyczne jest również **tworzenie przez władze publiczne różnorodnych programów związanych nie tylko z zakupami sztuki współczesnej, ale jej ewidencjonowaniem i udostępnianiem**. Często programy przekształcają się

w autonomiczne instytucje, które w swoim działaniu wykorzystują środki publiczne.

4. Najnowszą i zdobywającą coraz więcej zwolenników tendencją jest **wykorzystywanie budownictwa postindustrialnego w celu gromadzenia i wystawiania sztuki współczesnej**. Przykłady tego zjawiska są rozliczne i różnorodne.
5. Inicjatywa państwa w celu ożywienia współczesnego rynku sztuki może przyjmować również charakter pośredni. W niektórych krajach istnieją **szczegółowe regulacje stymulujące zakup dzieł sztuki współczesnej**. Przykładowo we Francji istnieje tzw. prawo 1%, polegające na tym, iż podmioty zaangażowane w budowę, rozbudowę lub renowację obiektów publicznych muszą przeznaczać 1% kosztów na sztukę współczesną.
6. **Gromadzenie, udostępnianie i ewidencjonowanie sztuki współczesnej w Polsce to obszar kultury wymagający fundamentalnych zmian**. Konieczne jest w pierwszym rzędzie:
 - utworzenie muzeum/muzeów sztuki współczesnej;
 - stworzenie systemu zakupu dzieł tworzących narodową kolekcję sztuki współczesnej;
 - wypracowanie systemu preferencji (w tym podatkowych) motywujących osoby prawne do współfinansowania rozwoju sztuki współczesnej, zgodnego z prawodawstwem Unii Europejskiej w tym zakresie

W celu realizacji niniejszego Programu pożądane jest:

1. Zaproponowanie i podjęcie publicznej debaty nad pozyskaniem dodatkowych środków na rozwój sztuki współczesnej i promocję twórczości w postaci np. wprowadzenia dobrowolnej **opłaty w wysokości 1%** od wartości reklamy publicznej, uiszczanej przez reklamodawców, zasilającej Fundusz Promocji Twórczości i Narodowy Fundusz Sztuki Współczesnej. Szacuje się, że wpływy z tego tytułu wyniosą około 100 mln rocznie. Środki te wydatkowane byłyby na programy promocji twórczości w mediach oraz na zakupy dzieł sztuki współczesnej przez muzea nowoczesności.

Rozpoczęcie debaty publicznej – styczeń 2005 r.

Projekt ustawy – czerwiec 2005 r.

Skierowanie do parlamentu – październik 2005 r.

2. Ustanowienie Narodowego Funduszu Sztuki Współczesnej i Regionalnych Funduszy Sztuki Współczesnej w porozumieniu z jst oraz określenie depozytariuszy zakupionych z tych funduszy zbiorów (po jednej instytucji w województwie, jednocześnie odpowiedzialnej za monitorowanie sztuki powstającej, zbieranie i publikowanie informacji o autorach i ich dziełach)– do grudnia 2004 r.
Podpisanie wszystkich porozumień regionalnych – do maja 2005 r.
3. Zasilenie sfery ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez pozyskanie dodatkowych środków. W tym celu proponuje się rozważenie implementacji istniejących w tej materii rozwiązań europejskich, bądź wypracowanie nowych.

Sformatowane: Punktory i numeracja

Jednym z takich rozwiązań może być np. ustanowienie państwowego funduszu celowego (Narodowy Fundusz na Rzecz Dziedzictwa), tworzonego ze środków finansowych przekazywanych przez inwestorów budowlanych w wysokości 0,5% kosztów inwestycji budowlanych (z wyłączeniem budownictwa mieszkaniowego). Rozwiązanie takie funkcjonuje w Szwajcarii. Szacuje się, iż na rzecz funduszu mogłoby być przekazane ponad **200 mln rocznie**¹⁸. Narodowy Fundusz na Rzecz Dziedzictwa mógłby być współzarządzany przez jst. Alternatywnie do tego rozwiązania proponuje się rozważenie, poprzedzone debatą publiczną, nałożenia na inwestora obowiązku przeznaczania co najmniej 1% kosztów inwestycji budowlanych (za wyjątkiem inwestycji mieszkaniowych) na dekorację budynków i upiększanie otoczenia oraz zakup dzieł sztuki współczesnej do wnętrza budynków. Rozwiązanie takie jest stosowane np. we Francji;

¹⁸ Nakłady na budynki i budowle w 1999 r. wyniosły 63511,1 mln zł (rocznik statystyczny GUS 2000 r.), w tym samym roku wydatki budżetu państwa na kulturę wyniosły 618,3 mln zł. Wprowadzony do prawa budowlanego zapis o obowiązku przeznaczania przez inwestorów 0,5% kosztów inwestycji budowlanych na cele NFnD. po pomniejszeniu tej wartości o nakłady remontowe, budownictwo mieszkaniowe i prace przy obiektach zabytkowych, uzyskano by ok. 200 mln zł.

4. Ogólna charakterystyka i główne cele Narodowego Programu Kultury „Znaki czasu” na lata 2004–2013

Narodowy Program Kultury „Znaki czasu” został stworzony w celu realizacji Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, w części dotyczącej sztuki współczesnej.

Program ten jest komplementarny wobec strategii rozwojowych przyjętych przez Rząd RP, a w szczególności – Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Narodowej Strategii Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich, Narodowej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich, Strategii Gospodarczej Rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca, a przez to wobec Narodowego Planu Rozwoju, przyjętego przez Radę Ministrów 14 stycznia 2003 r.

Narodowy Program Kultury „Znaki czasu” jest zgodny z politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, realizacja programu będzie miała pozytywny wpływ na :

- politykę równych szans (równość kobiet i mężczyzn, działania na rzecz dostępności kultury dla osób niepełnosprawnych),
- tworzenie nowych miejsc pracy w kulturze i przemysłach kultury,
- tworzenie i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Celem strategicznym programu jest wszechstronny rozwój sztuki współczesnej oraz jej upowszechnianie w Polsce w latach 2004–2013.

I. Głównymi celami programu są:

1. Stworzenie w oparciu o powstające kolekcje regionalne reprezentatywnej, narodowej kolekcji sztuki współczesnej;
2. Promocja polskiej sztuki współczesnej;
3. Przywrócenie tradycji mecenatu artystycznego;
4. Zaangażowanie wielu grup społecznych w działania na rzecz kultury i sztuki;
5. Uczynienie ze sztuki narzędzia dialogu społecznego i elementu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
6. Rozwój rynku sztuki w Polsce.

Niezwykle ważnym elementem programu jest także długofalowe działanie służące przygotowaniu odbiorców kultury do odbioru sztuki współczesnej. Stąd szczególna dbałość o wymiar edukacyjny i społeczny działań podejmowanych w programie.

Warunki pomocy udzielanej podmiotom operującym na rynku sztuki zostaną określone w programie pomocowym, notyfikowanym w Komisji Europejskiej.

II. Cele programu realizowane będą poprzez następujące rodzaje działań:

- inicjowanie i koordynowanie przez instytucję programującą: ogólnopolskich badań sztuki współczesnej, pozyskiwania i przetwarzania informacji o artystach i dziełach, zarządzania danymi, upowszechniania ich w Internecie, katalogowania dzieł sztuki współczesnej i udostępniania katalogów w sieci, a także pozyskiwania informacji na temat kultury współczesnej,

- umożliwienie powstania i rozwoju regionalnych instytucji o charakterze obywatelskim, które będą wdrażać program na poziomie lokalnym, tworząc kolekcje sztuki współczesnej,
- zakup dzieł sztuki do regionalnych kolekcji sztuki współczesnej,
- budowę, rozbudowę lub modernizację obiektów oraz ich adaptację do funkcji regionalnych Interdyscyplinarnych Centrów Nowoczesności,
- organizowanie i wsparcie kampanii promujących kulturę współczesną, a także upowszechnianie takich informacji,
- wspieranie udziału polskich artystów, np. na międzynarodowych wystawach, konkursach i targach sztuki,
- rozwijanie różnorodnych form społecznego obiegu sztuki,
- wspieranie prywatnych inicjatyw związanych z inwestycjami w sztukę.

Działania podejmowane będą na szczeblu centralnym i regionalnym, w ramach porozumień pomiędzy Ministerstwem Kultury a jst i partnerami pozabudżetowymi, finansowane z budżetów Ministra Kultury i jst oraz z funduszy pozyskanych od prywatnych sponsorów. Infrastrukturalna część działań będzie finansowana w ramach funduszy strukturalnych.

Priorytety, działania i podprogramy Narodowego Programu Kultury „Znaki czasu”

Plan finansowy Narodowego Programu Kultury „Znaki czasu”
na lata 2004–2006: **49,24 mln zł**

w tym:

- fundusze europejskie: 20, 6 mln zł
- z budżetu Ministra Kultury¹⁹: 10, 0 mln zł
- inne środki²⁰: 18,64 mln zł

Partnerzy: jst, RTPSP, muzea.

Instrumenty finansowe: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, INTERREG.

¹⁹ Używane każdorazowo w treści Programu pojęcie „budżet w dyspozycji Ministra Kultury” obejmuje część środków budżetu państwa zapisaną w cz.24 pozostającą w dyspozycji Ministra Kultury, środek specjalny pochodzący z dopłat do gier liczbowych – w przyszłości przekształcony w państwowy fundusz celowy oraz wszelkie inne środki budżetowe i pozabudżetowe będące w przyszłości w dyspozycji Ministra Kultury, zapisane w kolejnych ustawach budżetowych na lata 2005-2013..

²⁰ Udział finansowy partnerów w realizacji projektów w ramach Programu zależeć będzie od wybranych do realizacji projektów, zgodnie ze źródłami finansowania krajowego wkładu publicznego w ramach funduszy strukturalnych na lata 2004-2006, a w przyszłości na 2007-2013. W ramach Mechanizmu Finansowego EOG planuje się przeznaczyć w latach 2005-2009 z budżetu w dyspozycji Ministra Kultury 9,57 mln euro, z budżetów jst 2,73 mln euro, innych środków publicznych oraz prywatnych: 1,37 mln euro. Udział finansowy pozostałych dysponentów części budżetu państwa oraz jst będzie uzależniony od ich możliwości finansowych w ramach kolejnych ustaw budżetowych, a także innych środków pozabudżetowych.

Priorytet 1. Rozwój publicznych zbiorów oraz zwiększenie dostępności dzieł sztuki współczesnej w regionach

Działania w ramach priorytetu 1. mają na celu stworzenie narodowego zbioru dzieł sztuki współczesnej oraz jego szerokie udostępnianie. Drugim, nie mniej ważnym działaniem jest zbudowanie bazy danych o współczesnej twórczości artystycznej. Luki w kolekcjach dzieł sztuki współczesnej, a także brak takiej bazy i obsługującego ją systemu mogą spowodować niepowetowane straty w przyszłości. Ewidencja sztuki współczesnej daje także różnorodne możliwości promocji wartościowej twórczości i tym samym rozwój rynku sztuki w Polsce.

Działanie 1.1. Zakup i ekspozycja sztuki współczesnej oraz tworzenie narodowej i regionalnych baz danych współczesnej twórczości artystycznej.

Działanie będzie realizowane poprzez:

1. Nadanie Narodowemu Centrum Kultury funkcji instytucji programująco-wdrażającej, odpowiedzialnej za badania i inwentaryzowanie współczesnych dzieł sztuki. Narodowe Centrum Kultury będzie w tej dziedzinie współpracować z regionalnymi partnerami, tworzącymi sieć instytucji dokumentowania sztuki współczesnej. Będzie również odpowiedzialne za digitalizację zbiorów powstających w ramach programu i szerokie ich upowszechnianie.
2. Tworzenie narodowej kolekcji dzieł sztuki współczesnej w oparciu o kolekcje regionalne, tworzone i rozwijane przez instytucje o charakterze obywatelskim. Instytucje te zobowiązane będą do nawiązania współpracy systemowej z regionalnymi instytucjami kultury (muzea lub centra sztuki współczesnej), w ramach której następować będzie wymiana informacji na temat twórczości artystycznej w regionie. W drugim etapie celem będzie wspólne planowanie i dokonywanie zakupów oraz tworzenie kolekcji regionalnych. W początkowym okresie realizacji programu, tam gdzie jest nie wyraziłyby zainteresowania współpracą przy tym działaniu, naturalne wydaje się zaangażowanie do współpracy istniejących w regionach muzeów państwowych.
3. Zapewnienie przez Ministra Kultury środków, z których finansowane będą zakupy dzieł do regionalnych kolekcji sztuki współczesnej. Dysponentem tych środków będzie instytucja programująca. Warunki korzystania ze środków i ogólne ramy wdrażania programu na szczeblu regionalnym zostaną określone w umowach o współpracy z regionalnymi instytucjami.
4. Wydawanie narodowego katalogu sztuki współczesnej obejmującego dokumentację zdjęciową dokonywanych zakupów oraz informacje o artystach. Katalog spełni również funkcję upowszechniania kultury, będąc jednocześnie materialnym świadectwem historii sztuki współczesnej.

W ramach programu regionalne instytucje wdrażające zobowiązane byłyby do koordynacji zakupów w ramach regionalnych kolekcji sztuki współczesnej (zapobiegnie to powielaniu się kolekcji czy jej rozproszeniu oraz umożliwi specjalizację instytucji regionalnych) oraz do prowadzenia badań, ewidencjonowania dzieł sztuki współczesnej na swoim terenie, wprowadzania ich do centralnej bazy danych.

Całkowity plan finansowy działania 1.1. na lata 2004-2006: 8,0 mln zł,

w tym:

- z budżetu Ministra Kultury²¹: 4,0 mln zł

- inne środki²²: 4,0 mln zł

Instytucja programująca: Narodowe Centrum Kultury – krajowy koordynator programu.

Instytucje wdrażające: 16 instytucji regionalnych o charakterze obywatelskim, które w realizacji programu będą współpracować z Narodowym Centrum Kultury – krajowym koordynatorem programu.

Instytucje partnerskie: jst każdego szczebla, przedsiębiorcy, sponsorzy instytucjonalni, instytucje kultury.

Instytucja monitorująca: podsekretarz stanu właściwy do spraw współpracy z samorządami.

Instytucja finansująca: Wydział ds. Narodowych Programów Kultury w Departamencie Ekonomicznym.

Działanie 1.2. Tworzenie Interdyscyplinarnych Centrów Nowoczesności oraz upowszechnianie sztuki współczesnej.

Działanie realizowane będzie poprzez:

1. Rozbudowę i modernizację istniejących instytucji kultury i ich adaptację do nowych funkcji.
2. Adaptację przemysłowych obiektów w miastach na potrzeby Interdyscyplinarnych Centrów Nowoczesności.
3. Łączenie artystycznej funkcji Interdyscyplinarnych Centrów Nowoczesności z funkcjami edukacyjnymi, kulturalnymi i rozrywkowymi.
4. Skupianie młodych środowisk twórczych wokół nowo powstałych Interdyscyplinarnych Centrów Nowoczesności, w formule dostosowanej do

²¹ Używane każdorazowo w treści Programu pojęcie „budżet w dyspozycji Ministra Kultury” obejmuje część środków budżetu państwa zapisaną w cz.24 pozostającą w dyspozycji Ministra Kultury, środek specjalny pochodzący z dopłat do gier liczbowych – w przyszłości przekształcony w państwowy fundusz celowy oraz wszelkie inne środki budżetowe i pozabudżetowe będące w przyszłości w dyspozycji Ministra Kultury, zapisane w kolejnych ustawach budżetowych na lata 2005-2013..

²² Udział finansowy partnerów w realizacji projektów w ramach Programu zależeć będzie od wybranych do realizacji projektów, zgodnie ze źródłami finansowania krajowego wkładu publicznego w ramach funduszy strukturalnych na lata 2004-2006, a w przyszłości na 2007-2013. W ramach Mechanizmu Finansowego EOG planuje się przeznaczyć w latach 2005-2009 z budżetu w dyspozycji Ministra Kultury 9,57 mln euro, z budżetów jst 2,73 mln euro, innych środków publicznych oraz prywatnych: 1,37 mln euro. Udział finansowy pozostałych dysponentów części budżetu państwa oraz jst będzie uzależniony od ich możliwości finansowych w ramach kolejnych ustaw budżetowych, a także innych środków pozabudżetowych.

specyfiki regionu oraz we współpracy z wyższymi szkołami artystycznymi i pozarządowymi organizacjami upowszechniającymi kulturę.

5. Organizowanie w Interdyscyplinarnych Centrach Nowoczesności lekcji i warsztatów z dziedziny: sztuki, dziedzictwa kultury, historii, nauk społecznych, z wykorzystaniem nowoczesnych form nauczania.
6. Organizowanie terapii zajęciowej poprzez sztukę dla osób niepełnosprawnych.
7. Oferowanie usług dla przedsiębiorców w zakresie architektury wnętrz, tworzenia systemu wizualizacji marketingowej, szkoleń i kursów w zakresie rynku sztuki.
8. Promocję bezpośrednią twórczości (określona w Narodowym Programie Kultury „Maestria”).

Całkowity plan finansowy działania 1.2. na lata 2004-2006: 41,238 mln zł,

w tym:

- fundusze europejskie: 20,6 mln zł
- z budżetu Ministra Kultury: 6,0 mln zł
- inne środki: 14,6 mln zł

Projektodawcy składać będą projekty w ramach ZPORR do urzędów marszałkowskich województwa właściwego dla swojej siedziby lub miejsca inwestycji.

Projektodawcy mogą się ubiegać o współfinansowanie wkładu własnego do projektów infrastrukturalnych przez Ministra Kultury w ramach Programu „*Promesa Ministra Kultury*”. Szerzej program ten został omówiony w Narodowym Programie Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”.

Zaplanowany budżet należy traktować jako wstępny – zależeć on będzie od atrakcyjności składanych w ramach projektów, a także limitów nałożonych na poszczególne województwa. Decydujący głos przy wyborze projektów realizowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego mają zarządy województw.

Szczegółowe zasady wdrażania programu oraz formy wspierania instytucji wdrażających zostaną określone w uzupełnieniu do niniejszego programu.

Wdrożenie Narodowego Programu Kultury „Znaki czasu” pozwoli na zaadaptowanie przemysłowych obiektów na cele interdyscyplinarnych centrów nowoczesności.

W wyniku realizacji programu powstanie 16 centrów sztuki współczesnej, stworzone zostaną regionalne kolekcje sztuki współczesnej tworzące spójną narodową kolekcję sztuki współczesnej. Wydatnie zwiększy się także dostępność sztuki współczesnej dla mieszkańców regionów Polski oraz stworzona zostanie kompleksowa baza danych artystów i tworzonych przez nich dzieł.

Tablica 1.
Narodowy Program Kultury „Znaki czasu”

Priorytet	Działanie	Plan finansowy	Instytucja programująca	Instytucja wdrażająca	Instytucja monitorująca	Instytucja finansująca
1. Rozwój publicznych zbiorów oraz zwiększenie dostępności dzieł sztuki współczesnej w regionach	1.1. Zakup i ekspozycja sztuki współczesnej oraz tworzenie narodowej i regionalnych baz danych współczesnej twórczości artystycznej	W latach 2004-2006 ²³ : 8,0 mln zł, w tym: - z budżetu Ministra Kultury ²⁴ : 4 mln zł - inne ²⁵ : 4 mln zł	Narodowe Centrum Kultury	Narodowe Centrum Kultury, regionalne instytucje pozarządowe	Podsekretarz Stanu odpowiedzialny za sprawy współpracy z samorządami	Departament Ekonomiczny Wydział ds. Narodowych Programów Kultury
	1.2. Tworzenie Interdyscyplinarnych Centrów Nowoczesności oraz upowszechnianie sztuki współczesnej.	W latach 2004-2006: 41,2 mln zł, w tym: - z funduszy europejskich: 20,6 mln zł - z budżetu Ministra Kultury: 6 mln zł - inne: 14,6 mln zł	Narodowe Centrum Kultury	Narodowe Centrum Kultury, regionalne instytucje pozarządowe	Podsekretarz stanu odpowiedzialny za sprawy współpracy z samorządami	Departament Ekonomiczny Wydział ds. Narodowych Programów Kultury

Źródło: Opracowanie własne.

²³ Działania realizowane w ramach funduszy europejskich zaplanowane na lata 2004-2006 będą mogły być realizowane do grudnia 2008 r.

²⁴ Używane każdorazowo w treści Programu pojęcie „budżet w dyspozycji Ministra Kultury” obejmuje część środków budżetu państwa zapisaną w cz.24 pozostającą w dyspozycji Ministra Kultury, środek specjalny pochodzący z dopłat do gier liczbowych – w przyszłości przekształcony w państwowy fundusz celowy oraz wszelkie inne środki budżetowe i pozabudżetowe będące w przyszłości w dyspozycji Ministra Kultury, zapisane w kolejnych ustawach budżetowych na lata 2005-2013.

²⁵ Udział finansowy partnerów w realizacji projektów w ramach Programu zależeć będzie od wybranych do realizacji projektów, zgodnie ze źródłami finansowania krajowego wkładu publicznego w ramach funduszy strukturalnych na lata 2004-2006, a w przyszłości na 2007-2013. W ramach Mechanizmu Finansowego EOG planuje się przeznaczyć w latach 2005-2009 z budżetu w dyspozycji Ministra Kultury 9,57 mln euro, z budżetów jst 2,73 mln euro, innych środków publicznych oraz prywatnych: 1,37 mln euro. Udział finansowy pozostałych dysponentów części budżetu państwa oraz jst będzie uzależniony od ich możliwości finansowych w ramach kolejnych ustaw budżetowych, a także innych środków pozabudżetowych.